

CAPUT DECIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Incenset damna ebrietatis et fornicationis. Inde, vers. 4, agit de moderamine linguæ, cavenda detractio, et celando secreto; tertio, vers. 13, de correptione fraterna; quarto, vers. 22, de calliditate bona, æque ac mala, sive hypocrisi. Hisce tamen de more nonnulla de sapientia et timore Dei dogmata inserit et admiscet.

1. Operarius ebriosus non locupletabitur: et qui spernit modica, paulatim decidet. 2. Vinum et mulieres apostatare faciunt sapientes, et arguent sensatos: 3. et qui se jungit fornicariis, erit nequam: putredo et vermes hæreditabunt illum, et extolletur in exemplum majus, et tolletur de numero anima ejus. 4. Qui credit cito, levis corde est, et minorabitur: et qui delinquit in animam suam, insuper habebitur. 5. Qui gaudet iniquitate, denotabitur: et qui odit correptionem, minuetur vita: et qui odit loquacitatem, exstinguit malitiam. 6. Qui peccat in animam suam, pœnitebit: et qui jucundatur in malitia, denotabitur. 7. Ne iteres verbum nequam et durum, et non minoraberis. 8. Amico et inimico noli narrare sensum tuum: et si est tibi delictum, noli denudare. 9. Audiet enim te, et custodiet te, et quasi defendens peccatum odiet te, et sic aderit tibi semper. 10. Audisti verbum adversus proximum tuum? commoriatur in te, fidens quoniam non te dirumpet. 11. A facie verbi parturit fatuus, tanquam gemitus partus infantis. 12. Sagitta infixæ femori carnis, sic verbum in corde stulti. 13. Corripe amicum, ne forte non intellexerit, et dicat: Non feci; aut, si fecerit, ne iterum addat facere. 14. Corripe proximum, ne forte non dixerit: et si dixerit, ne forte iteret. 15. Corripe amicum: sæpe enim fit commissio. 16. Et non omni verbo credas: est qui labitur lingua, sed non ex animo. 17. Quis est enim qui non deliquerit in lingua sua? corripe proximum, antequam commineris. 18. Et da locum timori Altissimi: quia omnis sapientia timor Dei, et in illa timere Deum, et in omni sapientia dispositio legis. 19. Et non est sapientia nequitia: disciplina: et non est cogitatus peccatorum prudentia. 20. Est nequitia, et in ipsa execratio: et est insipiens qui minuitur sapientia. 21. Melior est homo, qui minuitur sapientia, et deficiens sensu in timore, quam qui abundat sensu, et transgreditur legem Altissimi. 22. Est solertia certa, et ipsa iniqua. 23. Et est qui emittit verbum certum enarrans veritatem. Est qui nequiter humiliat se, et interiora ejus plena sunt dolo: 24. et est qui se nimium submittit a multa humilitate: et est qui inclinat faciem suam, et fingit se non videre quod ignoratum est: 25. et si ab imbecillitate virium vetetur peccare, si invenerit tempus malefaciendi, malefaciet. 26. Ex visu cognoscitur vir, et ab occurso faciei cognoscitur sensatus. 27. Amictus corporis, et risus dentium, et ingressus hominis enuntiant de illo. 28. Est correptio mendax in ira contumeliosi: et est iudicium, quod non probatur esse bonum: et est tacens, et ipse est prudens.

PRIMA PARS CAPITIS.

1. OPERARIUS EBRIOSUS NON LOCUPLETABITUR (sed depauperabitur; est misis: minus enim dicitur, et plus significatur); ET QUI SPERNIT MODICA, PAU-

LATIM DECIDET. — Pro modica S. Augustinus et alii legunt minima, quia minima sunt modica quam maxime; et crebra est enallage graduum com-

parafons in Scriptura, ut positivus vel comparativus ponatur pro superlativo, quia eo carent Hebræi, ut: «Major horum est charitas;» major, id est maxima, I *Corinth.* XIII, 13. «Qui autem minor (id est minimus) est in regno cælorum, major est illo,» *Matth.* XI, 11. Hinc et *id est* id est parvum, modicum, Noster subinde vertit «minimum,» ut *Actor.* XV, 2; *Actor.* XIX, vers. 23 et 24.

Copula et partim comparativa est, partim causalis: comparativa, *q. d.* Sicut operarius ebriosus non locupletabitur, et, id est sic, pariter, quis alius spernens modica non locupletabitur, sed paulatim a suo statu, opulentia et substantia decidet. Causalis, *q. d.* Operarius ebriosus non locupletabitur: et, «id est quia,» qui spernit modica, paulatim decidet. Quia enim ebriosus negligit modica opera et luera singulorum dierum, ut vacet computationi, hæc de causa iterando singulis diebus hunc lucri neglectum, itaque consumens in symposiis, sensim decedit et depauperatur: pauca enim quæ habet cito potando consumuntur, dum eis otando nihil addit; qui ex *verso*, si sobrie viveret et strenue laboraret, parvis suis quotidie parva luera adjiciendo, tandem multa accumularet, divesque evaderet. Unde Figurina vertit, *operarius ebriosus non ditescet, et paulatim sublabetur qui spernit exigua; Syrus, operarius ebriosus non ditabitur; et qui amat carnem (carnis gulam et crapulam), hæreditabit paupertatem.* Nam, ut ait S. Basilius *Ad filium spirit.*: «Ebriosus, cum se putat bibere, bibit; sicut piscis, cum glutit escam, glutitur hamo.» Hic versus recte cohæret cum lectione Græca versus ultimi et penultimi capitis præcedentis: «Noli delectari in multa epulatione, ne egeas ex collatione.» Cohæret et recte cum lectione Latina (quanquam hi versus sæpe inter se non sunt connexi, uti dixi in præfatione); pergunt enim hic epulationis et computationis, quæ in turbis hominum plebeiorum (de quibus cap. præced. vers. 32) frequens esse solet, ait Rabanus, damna assignare, eaque tria enumerat, scilicet paupertatem, libidinem, apostasiam.

Alludit ad *Prov.* XXIII, 21: «Vacantes poculis et dantes symbola consumentur, et vestiatur pannis dormitatio,» hoc est, quæ computationes et cenæ symbolas frequentant, substantiam suam abliguriunt; et quia inde sequitur somnus ad vinum et crapulam dirigendam, atque otium ex somno, hinc ad tantam inopiam rediguntur, ut vilibus lacerisque pannis quasi pannosi mendici vestire se cogantur. Unde Hebræa habent, *bibax et edax pauper efficietur, et scissuras faciet induere dormitatio; Chaldæus, et pannis ruptis vestiatur dormitatio; Septuaginta, omnis ebrius et scortator mendicabit, et induetur disruptis lacerisque omnis somnolentus; S. Ambrosius, lib. De Elia et Jejunio, cap. IX: «Induet se scissa vestimenta;» Clemens Alexandrinus, lib. II *Pædag.* cap. II: «Induetur lace-*

ris et pannosis omnis somnolentus. Somnolentus enim est, inquit, qui ad sapientiam non vigilat, sed ab ebrietate in somnum demergitur. Et laceris induetur debacchator, et per ebrietatem pudore afficietur propter eos qui aspiciunt. Peccatoris enim foramina sunt ea quæ ex veste carnali sunt lacerata, perforata libidinibus, per quæ dedecus intra animam cernitur, nempe peccatum.»

Symbolice: «Operarius ebriosus est,» qui quæ per bonam operationem colligit, eadem per ebrietatem inanis gloriæ, aut alterius malæ intentionis dissipat: quo fit, ut per illa nullas opes spirituales conquirit, sed omnibus sensim privetur et depauperetur.

Nota: Hæc sententia: «Qui spernit modica, paulatim decidet,» hic applicatur operario ebrioso; sed in se generalis est, unde cuilibet rei aptari potest: ut studioso, qui parva negligit in scholis et studiis, paulatim decidet, nec scientiam acquiret, sed perdet; infirmo, qui morbos modicos negligit, incidet in majores; militi et capitaneo, qui parva in bello negligit, paulatim decidet, seque et exercitum perdet; patrifamilias, qui parva familiæ damna negligit, decidet in magna; mercatori, qui parva luera spernit, amittet majora. Unde mercatorum ditescere satagentium hoc est axioma: «Nullum lucrum, quantumvis exiguum, negligito.» Idem sibi præfigat mercium spirituum, puta virtutum, meritorum et coronarum cælestium, mercator, ut ne minimam quidem augendæ virtutis, meriti et coronæ occasionem amittat. Quocirca Patres passim hanc sententiam adaptant peccatis levibus, *q. d.* Qui spernit peccata levia et venialia, sensim defluet, et tandem incidet in gravia et lethalia; unde serio moment fideles omnes ut studiose defectus veniales etiam minimos caveant: hoc enim esse fundamentum securitatis conscientia et profectus in virtute.

Audi S. Gregorium III *Pastor.* Admonit. 34: «Admonendi sunt, inquit, qui quamvis in minimis, sed tamen frequenter excedunt, ut nequaquam considerent qualia, sed quanta committunt. Facta enim sua si despiciunt timere cum pensant, debent formidare cum numerant. Altos quippe gurgites fluminum parvæ, sed innumeræ replent guttæ pluviarum. Et hoc agit sentina latentem exercens, quod patenter procella sæviens. Et minuta sunt quæ erumpunt in membris per scabiem vulnera, sed cum multitudo eorum innumerabiliter occupat, sic vitam corporis, sicut unum grave inflicium pectori vulnus necat. Hinc videlicet scriptum est: Qui modica spernit, paulatim decidet. Qui enim peccata minima flere ac devitare negligit, a statu justitiæ non quidem repente, sed partibus totus cadit.»

S. Basilius in *Asceticis*, in Regula translata a Ruffino, cap. XVIII, docet Superiorem debere castigare etiam parva subditorum delicta, cum affirmaverit Dominus, quia «iota unum, aut unum apex non transiet a lege, donec omnia fiant;»

Ut vi-
tes ma-
gna pec-
cata, ca-
ve par-
va.

Ex S.
Gregorio

et rursus definerit, quia « de omni sermone otioso quem locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die iudicii; » quare nihil oportet contemni tanquam parvum. « Qui autem modica spernit, paulatim defluit. » Auctor libri *De Salutar. documentis*, apud S. Augustinum, tom. IV, cap. xxxiv, monet elidendas esse pravos cogitationes, dum modicæ sunt et incipiunt, ne crescant et adolescant. « Ne, quæso, inquit, permittamus in nobis cogitationes pravos, neque tanquam minima negligamus; quia qui minima spernit, paulatim defluit. »

S. Chrysostomus, serm. *De Pericul. levium peccat.*, recensita historia uxoris Lot, quæ, quia retro ad Sodomam conflagrantem respexit, in statuum salis conversa est: « Neque, inquit, leve dicendum est, quod hominem contemnendo occidit, aut contemptorem transgrediendo decipit, cum scriptum sit: Qui modica spernit, paulatim decidet. »

S. Cyprianus (vel, ut alii malunt, Origenes), tract. *De Singularit. Cleric.*, docet Clericis vitanda esse omnia contubernia feminarum. « Omnes ergo rimæ, inquit, ne dicam portæ, claudendæ sunt, ne per unum foramen castra omnia penetrentur; et universa sunt componenda munimenta, ne per modicum non munitum tota civitas ruat, sicut Salomon repetit, dicens: Qui spernit modica, paulatim cadet. »

S. Hieronymus sive Paulinus, instituens Celantiam matronam, ait: « Neque vero eorum te seducat error, qui ex arbitrio suo eligunt quæ potissimum Dei mandata faciant, quæve quasi vilia et parva, despiciant; nec metuunt, ne secundum divinam sententiam minima contemnendo paulatim decident. »

S. Augustinus, lib. I *De Morib. Eccles.* cap. xxiv, cum dixisset: « Modicum fermentum totam massam corrumpit, » subdit: « Quid autem proferri manifestius de Veteri Testamento contra istam dormitationem animi potest, per quam fit ut non sentiamus quasi minutatim serpentem perniciem, quam illud quod a Propheta dictum est: Qui spernit modica, paulatim decidet? De qua sententia, si opportunum esset festinantibus, copiosissime disputarem; atque id, si a nobis nunc susceptum munus flagitaret, fortasse demonstrarem quam sint alta mysteria, quæ imperitissimi et sacrilegi homines deridendo, non illi quidem paulatim jam decidunt, sed magno lapsu præcipites eunt. »

S. Isidorus, *De Norma bene vivendi*: « Qui, ait, verba mala non reprimit, ad noxia cito transit; et qui minima non respuit, in maxima valde prorumpit: minorum namque culpa majorem generat. Particulatim crescunt vitia, et dum parva non cavemus, in magnis prolabimur. Minora itaque devita, et ad majora non devenies. »

B. Petrus Damianus, *Apolog.* cap. vii, taxans Religiosos qui quippiam pecuniæ apud se retinent,

dicentes rem modicam esse: « Si tenuissima, inquit, veneni stilla pando oleris ahenò diffunditur, nonne totum, esculentius licet, edulium prorsus abominabile judicatur? Si ergo perexigua mala, largissima sæpius bona corrumpunt; quo pacto te de lenocinante conscientia jactas, quia minimum est, quod contra professionis tuæ propositum privata proprietate possideas. Nam juxta Apostolum: Modicum fermentum totam massam corrumpit. Et alibi: Qui modica spernit, paulatim decidet. »

Ratio a priori est, prima, quia multa parva iterata faciunt quid magnum: sic mille unitates iteratæ faciunt mille; multæ guttæ conflant flumen et mare; multæ arenæ integrant cumulum. Sic multi actus humilitatis exigui, præter meritum, validum pariunt humilitatis habitum; multi actus vanæ gloriæ, habitum robustum vanitatis efficiunt. Quocirca S. Basilius in *Ascet.*: « Nullum, ait, sit erratum quod parvi pendas, quamvis illud tenuissima bestiola minutius sit. » S. Hieronymus *ad Heliodor.*: « Mens, ait, Christo dedita et in majoribus et in minoribus intenta est, sciens etiam pro otioso verbo reddendam esse rationem. » S. Augustinus, serm. 44 *De Temp.*: « Noli, ait, despiciere peccata tua, quia parva sunt; nam etiam pluviarum guttæ flumina complent, et moles trahunt, et arbores cum suis radicibus tollunt. » Et in illud *Psalm.* lxxvi: « Gentes in terra dirigit, » docet quotidie orationibus atque jejuniis exhauriendam esse aquam, quæ per rimulas intrat in sentinam animæ, ut navem obruat. Et in *Psalm.* xxxix: « Comprehenderunt me iniquitates, etc., multiplicatæ sunt super capillos capitis mei. Si vitasti, ait, grandia, cave ne obruaris arena. » Idem, tract. *De Decem chordis*, cap. xi: « Noli, ait, ista contemnere, quia minora sunt; sed time, quia plura sunt. Attendite, fratres mei, minuta sunt, non sunt magna. Non est bestia quasi leo, ut uno morsu guttur frangat, sed bestie plerumque minutæ multæ necant. Si projiciatur quisque in locum pulcibus plenum, numquid non moritur ibi? Non sunt quidem majores, sed infirma est natura humana, quæ etiam minutissimis bestiis interimi potest. Sic et modica peccata attendite, quia modica sunt; et cavete, quia plura sunt. Quam minutissima sunt grana arenæ! si arena amplius in navi mittatur, mergit illam ut pereat. Quam minutæ sunt guttæ pluvie! nonne flumina implent et domos deficiunt? Ergo ista nolite contemnere. » Nazianzenus in *Tetrastichis*:

Scintilla magnas parva flammæ excitat,
Ac viperinum semen haud raro necat.
Ob idque noxam, quamlibet parvam, fuge:
Nam parva primum sit licet, crescit tamen.

S. Gregorius, X *Moral.* cap. ix: « Si, inquit, curare parva negligimus, insensibiliter seducti audenter etiam majora perpetramus, » juxta illud

Eccle. xi, 34: « A scintilla una augetur ignis, et ab uno doloso augetur sanguis. » Denique peccatum veniale iteratum potest fieri mortale, ut patet in eo qui per parva furta notabilem summam accumulatur. Plures casus recenset Gabriel Vasquez I II, disp. 246, num. 3 et seq.

Secunda, quia parva disponunt ad magna: qui furatus est hodie assem, cras furabitur duos, perendie tres, ac tandem aureum, imo aureos per plures; sic ex loquacitate facilis lapsus est in detractionem, ex nimia familiaritate in libidinem, ex ambituuncula in fastum. Magna namque et aperta peccata, eo justis minus periculosa sunt, quod vel aspectum eorum satis enormem et tetrum exhorrent; at minima eo ipso quod minima, periculosiora videntur, quia dissimulantes intrant, latenter cor possident, et abscondite ad miserabilem ruinam disponunt. Unde R. Ben-Azai in *Pirke Avoth*, sive in *Sententiis Patrum*, cap. iv: « Festina, ait, ut adimpleas mandatum, quantumvis leve; omni cura fuge peccatum. Sicut enim mandatum unum alterius mandati est sequela, sic et peccatum unum mox aliud post se trahit, eo quod præmium unius præcepti sit aliud præceptum, sicut et peccati unius permissio fieri a Deo solet in pœnam alterius. » Et S. Bernardus tanquam expertus casuum aliorum bene ait: « Mens Deo dicata sic caveat minora vitia, ut majora; quia a minimis incipiunt, qui in maxima prorumpunt. » Ita ipse *De Ordin. vitæ*, sub finem. Hoc est quod ait *Eccle.* cap. x: « In pigritiis humiliabitur contignatio, et in infirmitate manuum perstillabit domus. » In quæ verba Cassianus, *Collat.* VI, cap. xvii: « Eleganter, inquit, mentis incuriam domati comparavit, tectoque neglecto, per quam primo quidem velut minutissima quædam penetrant ad animam stillicidia passionum; quæ si velut parva ac levia negligantur, corrumpunt tigna virtutum, et post hæc influunt imbres largissimi vitiorum, per quos in die hiemali, id est, in tempore tentationis, ingruente impugnatione diaboli expelletur mens de habitatione virtutum, in qua scilicet aliquando circumspectam diligentiam retinens, velut in domus propriæ possessione requieverat. » S. Augustinus, epist. 108 *ad Seleuciam*, de venialibus peccatis agens: « Quæ, inquit, si collectæ contra nos fuerint, ita nos gravabunt et opprimunt, sicut unum aliquod grande peccatum. Quid enim interest ad naufragium, utrum uno grandi fluctu navis operiatur et obruatur, an paulatim subrepens aqua in sentinam, et per negligentiam derelicta atque contempta impleat navem atque submergat? » Neque enim id sanctissimus et sapientissimus Pater dixit, quia putaret multa levia peccata uno gravi coæquari; sed quia hæc si non navem nostri cordis operiunt, at aperiunt, ut magnum fluctum peccati gravis suscipiat. Leviam enim peccata debilitant vires animi et spiritus, ac passiones adaugent et roborant; quo fit ut irruente gravi tentatione

homo debilis succumbat et consentiat, juxta illud *Cant.* ii: « Capite nobis vulpes parvas, quæ demoliuntur vineas. » Et *Psalm.* cxxxvi, 9: « Beatus qui tenebit et allidet parvulos tuos ad petram. »

Tertia, quia parva subinde multis magnum dant scandalum, faciuntque ut multi unius, utpote viri probi et sapientis imitentur exemplum, itaque disciplina Ecclesiæ vel religionis labefactetur. « Ipsa enim, ut ait S. Anselmus *De Similit.* cap. cxxii, est quasi quædam clausura, vel stagnum vivarii. Quoniam quidem sicut pisces decurrente aqua vivarii moriuntur, si clausuram ipsius minutatim ac sæpe crepant, nec reficiuntur: ita omnis religio monastici Ordinis funditus perit, si custodia ejus pre modicarum contemptum culparum, paulatim a fervore suo tepescit. »

Quarta, quia parva peccata gratiam Dei immittunt et avertunt. Deus enim peccatis venialibus offensus, non toties, nec tantas immittit illuminationes menti, nec tantas pias affectiones voluntati, ut solebat prius; quo fit ut homo, a gratia desertus, pronus sequatur suas passiones et concupiscentias, ac tandem in gravia peccata corruat. Stimulet illud Christi *Matth.* xxv, 21: « Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam; intra in gaudium Domini tui. » Præclare Salvianus, lib. VI: « Nihil, ait, leve æstimetur, quo læditur Deus; » omnia peccata offendunt læduntque Deum; omnia ergo, etiam minima, fugit qui Deum amat, nec vel minimum eum offendere et lædere sustinet.

Quinta, quia dæmon per neglectum minorum fit audacior et robustior, ut tentet homines ad perpetrandum majora. Qui ergo sapit, in minoribus detinet dæmonem, nec sinit eum progredi ad majora. Norat hoc Eusebius Anachoreta, qui, ut scribit Theodoretus in *Histor. Patrum*, cap. iv, zona ferrea in collum injecta curvus incedebat. Causam rogatus, hanc dedit: « Ne malignus dæmon de magnis bellum gerat, conans auferre temperantiam et justitiam, et iram amans, et cupiditatem accendens, et ut fastu efferat, et superbia intumescam, efficiens, et quæcumque adversus meam machinetur animam; conor hostem ad hæc parva traducere: in quibus, etiamsi vicerit, non magnum affert detrimentum; et si victus fuerit, evadit magis ridiculus, ut qui ne in parvis quidem possit evadere superict. Quoniam ergo novi hoc bellum minus periculosum: non valde enim feritur, qui in his damni aliquid accipit (quod enim damnum est vel videre campum, vel in cælum oculos attollere?); ad hoc me genus pugne transtuli: in hac enim me nec ferire potest, nec perimere. Non sunt enim hæc jacula lethifera, ut quæ illis ferreis careant aculeis. »

Porro paradoxum videtur quod ait S. Chrysostomus, homil. 88 in *Matth.*: « Mirabile quiddam atque inauditum dicere audeo. Solet mihi nunquam non tanto studio magna videri peccata esse evitanda, quanto parva et vilia; illa enim ut

aversemur, ipsa natura peccati efficit; hæc autem, hac ipsa re quia parva sunt, desides reddunt; et dum contemnuntur, non potest ad expulsionem eorum animus generose insurgere. Unde cito ex parvis magna fiunt negligentia nostra. Hoc ipsum corporibus quoque accidere videbis. Sic in Juda maximum prodicionis malum exortum est; nisi enim putasset parvum esse pecuniam inopum surripere, in tantam protervitatem non devenisset. Judæi quoque, nisi putassent inanis gloriæ delictum minimum esse, usque ad eadem Christi lapsi non fuissent. Hac via omnia scelera fieri videbis; nemo enim repente ad extremam improbitatem insiliit. Habet quippe insitum quemdam animam pudorem atque innatum, quem subito calcare atque projicere non potest, sed sensim atque paulatim ex negligentia perit.»

Huc facit mirum nivis exemplum, quod refert Olaus Magnus, lib. II, cap. xiii. «Parum nivis, inquit, pede commovit avicula quædam in summo Dæfrinorum montium vertice; quod deorsum sensim descendens, et in pile formam sese revolvens et conglobans, semper auctum crevit in tantam amplitudinem, ut rotatum in imum montis, vastissima sua mole oppida destruxerit: ita parvi defectus, si negligantur, crescunt in immensum, et animam non unius, sed multorum sæpe millium perdunt.»

Quocirca notanda est aurea sententia S. Anselmi epist. 6 ad Monach. Cistere.: «Certissimum, ait, signum est, quod in multis Ecclesiis experimento didicimus, quia in monasterio ubi minima stricte custodiuntur, ibi rigor monachorum inviolabilis manet; ibi pax inter fratres, et in Capitulo proclamationes conquiescunt. Ubi vero minimi excessus negliguntur, ibi totus Ordo paulatim dissipatur et destruitur.» Idem per umbram videre et docuere Philosophi. Plutarchus De Profectu virtutum: «Non mediocre, ait, argumentum est nos in virtute progredi, si nullum jam peccatum leve et exiguum putemus, sed omnia studiose vitemus atque observemus, etc. Talis enim ostendit se purum aliquid sibi jam comparasse, quod inquinari nullo modo velit.» Plinius, lib. XI, cap. II: «Rerum natura, ait, nusquam magis quam in minimis tota est.» Quocirca Tertullianus, lib. I Contra Marcion. cap. xiv, vetat in modicis despici Creatorem, qui maximus artifex «animalia minutiora de industria, ingeniis et viribus ampliavit.» Plura vide apud nostrum Julium Nigronium Ascetico De Cura minorum.

2. VINUM ET MULIERES APOSTATARE FACIUNT SAPIENTES (a sapientia, puta a sua prudentia, dignitate, officio, virtute, ac tandem a fide, religione et Deo), ET ARGUENT SENSATOS. — *q. d.* Ideoque vinum et mulieres redargutione et reprehensione dignos faciunt viros prudentes et sensatos, adeoque eos faciunt imprudentes et insensatos. Ita Rabanus. Jungit vinum mulieribus, quia ventri, inquit S. Hieronymus Contra Jovin., vicina sunt genitalia,

et venter mero æstuans despumat in libidines. » Ecce hic gradationem vitiorum, quæ ostendit quam paulatim decidat in abyssum is qui modica spernit. Ex vino enim itur in crapulam, ex crapula in fornicationem, ex fornicatione in apostasiam. Ita Rabanus. Sic vina et mulieres Salomonem regem sapientissimum infatuarunt, ut apostataret, fieretque idololatra. Eadem infatuarunt Calvinum, Lutherum, Bucærum cæterosque nostri ævi Novatores, eosdemque apostatas, imo hæreticos et hæresiarchas effecerunt, uti etiamnum multos efficiunt. Syrus vertit, *vinum et mulieres lascivire faciunt cor*; Tigurina, *vinum et mulieres etiam cordatos auferunt, suggillantque sapientes*. Alludit ad Osee cap. IV, 11: «Fornicatio et vinum et ebrietas auferunt cor,» ubi multa hæc de re dixi. Porro Palacius *arguent sensatos* aliter explicat, *q. d.* Mulieres arguunt et reprehendunt sensatos, quia cum illis corrixantur, quæ non modica est ipsorum pœna et stultitia. Porro S. Ambrosius, De Elia et Jejunio, cap. xviii: «Si vinum, inquit, et mulieres discedere a Deo faciunt, quod vel ebrietas, vel libido prævaricationis illecebæ sint; si singula ac separata hæc faciunt, quid facient unita?» Unde non immerito ait Sapiens (Eccli. cap. xxvi.): «Mulier ebriosa, ira magna, et turpitudinem suam non celabit.»

3. ET QUI SE JUNGIT FORNICARIIS ERIT NEQUAM. — Fornicariis, id est meretricibus: sic enim clare habent Græca, *ὁ κολλώμενος πόρναις*, id est, *qui agglutinatur meretricibus, τοι πορνός*, id est *audax*. Ita Complutenses. Sed Clemens Alexandrinus, lib. II Pædag. cap. x, et alii legunt, *τοιοῦτοῦ πορνός ἐστι*, id est *audacior erit, ad alia graviora facinora et scelera perpetranda, quod Noster aliis verbis dicit, «erit nequam.»* Fornicatio enim adimit homini frontem et pudorem, qui homines a sceleribus avocare solet; eumque facit impudentem et effrontem, ut quidvis audacter aggredi et designare audeat: qualis sane est *nequam*, id est, malignus et perversus, qui non nisi nequitias cogitat et somniat. Unde Tigurina, *et qui consuescit meretricibus, evadet confidentior*; Syrus, *qui adhæret meretrici, peribit*. Quid enim non potest jubere tuum quod perditæ amas, scortum? quid tu ei adeo insane adamatæ, adeoque tibi imperanti negare poteris? plane eris comessator, ebriosus, et, si pecunia egeas, fur, ut veneri satisfacias; rixosus, et subinde homicida, magus, veneficus, ait Palacius, ac tandem hæreticus et atheus.

Disputant nonnulli, et inter eos Joannes Mariana lib. De Spectaculis, cap. xvi, an expediat in urbe Christiana permittere meretrices et lupanar. Pro parte affirmante facit quod permittenda sint minora mala, ut vitentur majora. Per lupanar autem vitantur adulteria, incestus, sacrilegia, peccata contra naturam, etc. Favet S. Augustinus, lib. De Ordine, cap. iv: «Quid sordidius, ait, quid dedecoris et turpitudinis plenius meretricibus, lenonibus, cæterisque hoc genus pestibus dici

potest? Aufer meretrices de rebus humanis, turbaveris omnia libidinibus.» Augustinum secutus S. Thomas, lib. IV De Regim. Princ. cap. xiv, ait tolerari meretrices, ut, sentinæ instar, in eas omnes sordes confluant. Sic et Lyranus, in cap. xix Genes. et in cap. xxiv Deuter.

In partem negantem facit, primo, quod Deus Judæis olim vetuerit meretrices, Deut. xxii, 17: «Non erit, ait, meretrix de filiabus Israel, nec scortator de filiis Israel.» Unde Origenes, lib. IV Contra Celsum: «Nullæ, inquit, fuere meretrices juventutis pestes in eorum republica.» Idem docet Clemens, lib. III Strom. Et Philo, lib. De Special. leg., ait apud Judæos capitale fuisse corpore quaestum facere. Quod si sanctitas Judaismi non patiebatur meretrices, multo minus eas patietur sanctitas Christianismi, præsertim cum in eo majora suppetant gratiarum, Sacramentorum, concionum, exemplorum auxilia ad caste vivendum, quam in Judaismo.

Secundo, quia per lupanaria non cavetur, sed augetur libido quælibet, etiam contra naturam, uti liquet in urbibus ubi ea permittuntur. Una enim libido inflammat aliam; libido enim vaga quasi cancer serpit, et quia insaturabilis, alios et alios quaerit et excogitat voluptatis modos et species, nec ullis finibus se continet; sed metu suppliciorum, et diligentia principum cohibetur maxime.

Tertio, quia S. Hieronymus Ad Oceanum ait, a Cæsarem, non Christum, Papinianum, non Paulum, viris impudicitiae frena laxare, et lupanaria permittere. » Lactantius, lib. VI, cap. xxiii, docet a dæmone lupanaria esse invecata: «Ac ne quis esset, ait, qui pœnarum metu abstineret alieno, lupanaria quoque constituit, et pudorem infelicium mulierum publicavit, ut ludibrio haberet tam eos qui faciunt, quam quas pati necesse est.» Quin et S. Augustinus ætate et usu sapientior, videtur retractasse sententiam. Nam lib. II De Civit. cap. xx, lupanaria numerat inter illicita et exitialia. Et lib. XIV, cap. xviii: «Usus scortorum, ait, terrenæ civitas licitam turpitudinem facit,» *q. d.* Jura Gentilium Roman. scorta permittunt, non jura Ecclesiæ.

Quarto, S. Ludovicus tota Gallia meretrices publicas et lupanaria prohibuit, uti referunt Gallia Annales, Gaguinus et Æmilius lib. VII. Sic nuper Philippus IV Hispaniæ rex, tota Hispania lupas et lupanaria publica lege ejecit. Quidni ergo idem præsentent aliæ provinciæ pari suo honori, et publico pudoris commodo?

Quinto, lupanaria, æque ac Bacchanalia, sunt reliquæ Gentilismi et probrum Christianismi. Sane Hussite Catholicos acriter accusant, quod lupanaria tolerent, teste Aenea Sylvio, lib. II Histor. Bohem. cap. I. Jam multis in locis viri Religiosi Bacchanalia verterunt in Christianalia, diesque pietatis; utinam idem facerent de lupanariis. Sane lupanar, in quod ducta fuit

S. Agnes, sed protecta ab Angelo, Romæ in ecclesiam nomine S. Agnetis conversum intuemur. Hæc fere Mariana loco citato.

Sexto, Navarrus in Mar-ali, cap. xvii. cum. 195, novem rationibus probat non esse permittenda lupanaria, inter quas sexta est, quod videamus occasione lupanarium pueros vel sua sponte, vel aliorum invitatu ad ea accurrere, noxiaque libidine enervare vires, ac inflammata semel cupiditate in omne deducere ruere. Omnino ubi lupanaria non sunt, multo continentiores sunt juvenes, pauciora adulteria existunt, castior est civitas; quia sicut nullum vitium ita accenditur occasione data, ac libido, sic pariter nullum ita reprimatur occasionum fuga, ac libido. Fugite fornicationem, ait S. Paulus. Ratio est clara, quia sicut flamma non exstinguitur, sed accenditur flamma: ita libido accenditur libidine, perinde ut rixa accenditur rixa.

Septimo, lupanaria serviunt plebeis duntaxat; honestiores enim honestas quaerunt, iisque insidiantur. Accedit, quod ex meretricibus, flore ætatis transacto, fiunt lenæ, quæ mille nocendi artes norunt. Audi Navarrum loco citato: «Finis per lupanaria prætextus; puta ne honestæ sollicitentur, non attingitur; viri enim prudentes aiunt eos, qui ad eas sollicitandas sunt apti, non adire meretrices, imo postquam eis male sunt assueti, tanto magis honestas sollicitant, quo majore impetu naturæ et vitii feruntur.

Octavo, quod mares majore vigore sunt ad resistendum libidini, quam feminae: cap. indignatur, xxxii, Quæst. VI; feminis autem nusquam hæc permissione succurritur.

Nono, quod verum remedium contra libidinem est ardens amor castitatis, vitatio occasionis ejus perdendæ, vigilantia ad resistendum, abstinentia, labor assiduus, et super omnia gratia Dei; quorum omnium contraria, lupanaria requirunt. Hucusque Navarrus.

Denique hoc videtur significare hic Sapiens: «Qui se jungit fornicariis, erit nequam,» Græce *audax* ad omne facinus, ut alios multos nequitiae suæ complices efficiat. Sicut enim qui tangit picem inquinatur ab ea, sic necesse est ubi abundant fornicariæ et fornicarii, iis eorumque machinationibus inquinari virgines, juvenes, nobiles, plebeios, omnemque ætatem et sexum.

Quare sicubi ob inveteratam consuetudinem lupanaria statim omnino tolli nequeunt, certe restringenda sunt, ut pauca sint, paucasque contineant, sintque a civium domibus separata. In hospitibus ergo lupæ non permittendæ, et quæ nocte concubia per plateas venali corpore discurrunt, quæque in privatis domibus habitant, supplicio sunt coercendæ. Multo minus concubitus iis qui conjugati non sunt, permittendus est. Audio in Hispania ne magnatibus quidem parci, sed eos in castrum aliquod amandari, concubinas vero in pistrinum, quod Hispani vocant tri-

remes meretricum, detrudi. Ita sistitur libido; hisce patronis pudor et decus triumphant.

Memorable est exemplum Pii V, qui Roma omnique Statu Ecclesiastico meretrices intra quindecim dies excedere jussit; paucas tantum permisit, easque loco separato juxta mausoleum reclusit, sanxitque ne inde egrederebantur, ac per urbem nocte vel die vagarentur; sacellum eis attribuit, in quo concionem audirent; quaecumque contra facerent, acriter diverberabantur. Obstitit initio Pontifici Conservator populi Romani dicitans id cessurum in Romæ detrimentum, quæ cum sit civitas libera, meretrices semper permisit, ideoque numero et gente accrevit. Respondit Pius, nosse se quanta hæc peccati sit illecebra, tum populo, tum Clero, ac quantum per hoc apud externos probrum Romæ et Sedi Apostolicæ, puta Pontifici, qui ejus est princeps tum sæcularis, tum Ecclesiasticus, creetur. Hæreticos enim perpetim illud Romanis objicere; ac proinde se in conscientia teneri hoc scandalum et probrum tollere. Urgente Conservatore hanc fore ruinam Romæ, respondit: « Si per hoc sum futurus ruina Romæ, ea excedam, et Sedem Apostolicam mecum in aliam urbem transferam, ac Romanis suas lupas relinquam. Cessit Conservator; ac Pontifex rigide sanctionem suam executioni mandans, Romam hoc scandalo et probro liberavit. Ita habet ejus Vita.

Pium V æque ac S. Ludovicum imitatus est recenter hoc anno 1624, inauguratus Lotharingæ Dux, qui primordia Ducatus sui a Deo, Deique cultu auspiciatus, legem tulit et severe sanxit, ut blasphemis lingua perforetur, lenones suspendantur, meretrices flagellentur et in exilium expellantur. Hoc sui regiminis pii sanctique præbens auspiciam, dedit prælustre futuri specimen et omen. Felix tali Duce Lotharingia. Felix tanta religione et castimonia Dux.

PUTREDO ET VERMES HEREDITABUNT ILLUM, ET EXTOLLETUR IN EXEMPLUM MAJUS, ET TOLLETUR DE NUMERO ANIMA EJUS. — Libido enim corrumpit humores, spiritus, sanguinem totamque hominis complexionem, ideoque carnes putrescere facit, ut vermes ex eis ebulliant, ac jure dicat scortator: « Putredini dixi, Pater meus es; mater mea, et soror mea, vermibus. » Job. cap. xvii, 14. Ubi jam venter phasianis et falernis odoratis saburratus? ubi majestas frontis, et oculorum lucernæ? ubi suave vocis plectrum, et sonora aurium tympana? Omnia facta sunt lurida sordium congeries, bufonum crypta, et cloaca vermium ac serpentum. Quare scortator extolletur, id est, cito auferetur ex hac vita, ut statuatur in παράδεισος, id est in exemplum insigne et majus cæterorum, uti statutus fuit Salomon, quem hic notare videtur Siracides; idque ad hoc, ut singuli talis vindictæ exemplo percussi, sibi a scortatione caveant. « Et tolletur de numero viventium, » tam hic quam in caelis « anima ejus. » Scortatio enim, quia san-

guinem, spiritus et succum exhaurit, corpusque exsiccat, enervat, infirmat, hinc abbreviat vitam hominis, mortemque accelerat. Ita Rabanus, Lyranus, Jansenius, Palacius et alii. Unde pro ἐξαπείσεται, id est extolletur, Complutenses legunt ἐξηρανώσεται, id est exsiccabitur, arescet. Pro putredo Noster legit σήψις, et sic habet vetustus codex. Jam legunt σήψις, id est tineæ. Unde Tigurina vertit, caries et vermes occupabunt eum, et anima confidens (audax) auferetur, gravique supplicio contabescet; Syrus pro his omnibus hoc tantum habet, anima impudens perdet Dominum suum.

Porro, putredo, vermis et tineæ sunt symbola et periphrasis mortis, ut patet Job. cap. xiii, 28, et cap. xvii, 14, Isaiæ xiv, 11. Nam quod putrescit, emoritur; fornicatores ergo corrumpentes corpus putrescunt sensim, corrodingi deinde a vermibus, qui ex putribus eorum cadaveribus creantur. Congrua et justa est hæc fornicantium pœna, ut in quo peccaverunt, in eo et puniantur, ut carnis deliciis succedat putredo, voluptati dolor, lasciviæ mors, ac post mortem putredo et vermes, qui eos corrodant. Quo enim delicatius caro nutritur, eo mortua magis putrescit et foetet, eoque avidius eam depascunt bufones et serpentes. Id hoc sæculo magis quam prioribus experientia liquet, quo Deus ad castigandam fornicationem novum genus morbi in fornicarios immisit, puta morbum Gallicum, vel, ut alii vocant, Neapolitanum, qui eos ita foedat et cruciat, ut seipsos ferre et sustinere vix valeant. Multo magis foetet eorum anima, ac cruciatur verme conscientiae, ibique in cruciatus gehennæ. Quocirca S. Hilarion, S. Catharina Senensis aliique Sancti, dum cum quopiam scortatore occulto loquerentur, tantum ex eo sentiebant emanare foetorem, ut nares comprimere, faciemque avertere cogebantur.

Porro quot quantique morbi ex libidine, quasi turpissimæ voluptatis stipendia, promanent, recenset Actius, lib. III De Atra Bil., nimirum: « Exsolutio virium, cruditates, hebetudo sensuum, oblivio, tremor, articulorum dolor, renum et vesicæ morbi, oris graveolentia, dentium dolor, gurgulionis inflammatio, ulcera in membris, phthisis. » Denique mala omnia. Quod eleganter S. Chrysostomus, homil. Quod nemo læditur nisi a seipso, significavit: « Hi (inquit) qui in deliciis et luxuria vitam degunt, resoluta quidem corpora et omni cera molliora circumferunt, atque agmine quodam infirmitatum repleta; quibusque ad cumulum malorum podagræ tremor, et immatura senectus succedit, et est eis vita semper cum medicis et medicamentis, sensus autem ipsi tardi, graves, obtusi, quodammodo jam sepulti. » Idem, homil. 36 ad Popul. Antiochensem, ipsis primis verbis: « Non tam vehementer pluvialium aquarum cursus ipsas ripas corrodere solet, sicut delicæ et luxus omnia valetudinis nostræ firmamenta facile subruere. »

Libidinis damnata et morbi.

SECUNDA PARS CAPITIS.

DE CAVENDA LOQUACITATE ET DETRACTIONE.

4. QUI CREDIT CITO, LEVIS CORDE EST, — qui scilicet credit cuilibet quidlibet sine justa ratione vel auctoritate asserenti. Unde Arabicus, qui ducitur cito ad acceptionem verborum, est modicus mente, id est, parvi judicii. Loquitur Siracides de credendo per fidem tum divinam (nemo enim potest credere fide divina quippiam, nisi habeat evidentia signa credibilitatis), tum potius humanam, qua credimus alteri sua narranti, et maxime proximo suo detrahenti; tali enim cito credere levis est animi, non sedati, maturi et cordati. Hic enim scit homines sæpe decipi et decipere, detractores invidia et passione agi, ideoque rem exaggerare, et ex musca facere elephantum, multa prave suspicari, multa male interpretari, multa fingere, multa mentiri; ac proinde eis non facile esse adhibendam fidem, sed ut minimum suspendendum esse judicium, donec rei veritas examinetur et probetur. Vere Comicus: « Vix hodie fidei fides fit sine fidei dispendio. » Quare « qui cito credit, minorabitur, » tum sapientia, tum fama et nomine; habebitur enim levis, imprudens, et subinde insipiens, ac, ut Syrus vertit, amens; ideoque pœnitebit eum, præsertim ubi viderit se deceptum et falsum. Unde Seneca in Proverbiis: « Ad pœnitendum properat, inquit, cito qui judicat. » Est hæc generalis sententia, quæ proinde in quolibet cita credulitate locum habet. Unde S. Ignatius epist. ad Heronem, monet eum ne cuius veram fidem profitenti vel simulanti credat: « Multi enim, inquit, ministri sunt satanæ; et qui cito credit, levis est corde. » Porro S. Bernardus, epist. 400 ad Innocentium, Pontificem taxat Petrum Abailardum, qui volebat mysteria fidei, ut SS. Trinitatis, mente et ratione comprehendere: « Denique, ait, exponere volens illud Sapientis: Qui credit cito, levis corde est: Cito credere est, inquit, adhibere fidem ante rationem, cum hoc Salomon (multi enim hunc librum Sirach vocant Salomonis; causas dedi in præmio) non de fide in Deum, sed de mutua inter nos dixerit credulitate; nam illam quæ in Deum est fidem, B. Papa Gregorius negat plane habere meritum, si ei humana ratio præbeat experimentum. » Insuper aoster Pineda in Job. cap. xxx, vers. 2, hanc sententiam refert ad eos qui credunt deliciis et vanis promissis carnis et mundi, puta gulæ et veneris; de his enim sermo præcessit: « Agit, inquit, de his qui facile rebus visibilibus sua desideria committunt, et promissis fallacibus hujus mundi cito ac leviter credunt: hujusmodi enim ambitiosus et cupidus semper minorabitur, id est, decrescet, et ibit in deterius; facitque et delinquit contra animam suam, id est, contra vitæ suæ jucundi-

tatem et tranquillitatem; ac præterea insuper habebitur, id est, inutilis erit, et, quod vulgo dici solet, impertinens. »

Exempla sunt in Josue, cap. ix, qui cito credens Gabaonitis deceptus fuit. In Constantino Magno, qui cito credens uxori suæ filium Crispum accusanti, quod se ad incestum sollicitasset, eum licet innocentem occidit. Hippolytus occisus est, quia novercæ creditum, teste Seneca. Illustre est quod refert Phædrus libertus Augusti Cæsaris, libro III, fabula 9: Libertus, inquit, ut heros perderet, et eorum hæres fieret, apud herum accusavit uxorem de adulterio. Herus ut crimen deprehenderet, simulavit se proficisci foras; dein noctu domum subito repetiit. Adit cubile in tenebris, palpavit lectum; invenit in eo cubantem virum, quem suspicans adulterum, occidit. Lucerna alata aspexit esse filium; quare dolore percitus in pœnam tanti erroris eodem ferro, quo filium, seipsum transfigit. Uxor Romam ad Centumviros rea duplicis parricidii, quod scilicet tam filium quam maritum occidisset, pertrahitur. Augustus Cæsar re vestigata et veritate cognita, hanc tulit sententiam: « Luet pœnas libertus, qui omnis mali causa exstitit. Namque uxorem orbatam filio simul et viro, miserandam potius quam damnamdam existimo. » Unde hoc elicit dogma morale:

Nil spernat auris, nec tamen credat statim;
Quandoquidem et illi peccant, quos minime putes,
Et qui non peccant, impugnantur frandibus.

Sic per errorem nimis citæ credulitatis, S. Julianus Hospitator patrem ignorans occidit; unde mirram deinde egit pœnitentiam. Idem fecit S. Ursius, uti refert Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiae, ad diem 3 maii.

ET QUI DELINQUIT IN ANIMAM SUAM, INSUPER HABEBITUR. — Primo, Jansenius refert et nequit hæc cum eo quod præcessit, q. d. Qui cito credit, levis est corde; et qui hac levitate credendi detractoribus delinquit in animam suam, hic « insuper habebitur, » id est, talis reputabitur, puta levis, parvi judicii et cerebri, qui scilicet peccet non tantum in proximum suum male de eo sentiendo, et mala audita leviter credendo, sed et « in animam suam, » quam hac levitate et detractione commulcat, quamque leviter decipi permittit, et multorum malorum periculo exponit; animæ ergo suæ injuriam facit, sibi ipsi injurius est. Unde Tigurina hæc omnia connectens in unum, ita ex Græco vertit, qui facile credit, levis est animo, et peccando delinquit in animam suam. Sic et Lyranus: « Insuper habebitur, inquit, id est, exterius